

AKP(m-l)-a Sámepolitihkalaš Programma Evttohus.

Pris kr.10

Dette utkastet til nytt samepolitisk program er utarbeida av partimedlemmer som har jobba mye med samiske spørsmål. Det er også blitt behandla på en samekonferanse som partiet holdt i januar. Denne konferansen, som samla samiske partimedlemmer og partimedlemmer fra samiske distrikter, anbefalte å offentliggjøre utkastet. Arbeidsutvalget i Sentralkomiteen har godkjent at utkastet blir offentliggjort, men har sjøl ikke tatt stilling til innholdet.

A Vuođđojurdat-programma

I Oassi historja, otna dilli

- 1) Sápmelaččat – álgoálbmot
- 2) Sápmelaččat – čearda
- 3) Sápmi – kolonialiserejuvvon
- 4) Sápmelaš čearda áitojuvvo
- 5) Sovjet-lihttu – áittan oppa sápmelaš čerdii

II Oassi Sápmelaččaid vuođđo vuoigatvuođat

- 1) Vuoigatvuođat eatnamiidda ja čáziide
- 2) Politihkalaš vuoigatvuođat
- 3) Giella-ja gultuvrra vuoigatvuođat

III Oassi gáibadusat stáhtii otna

- 1) Sápmelaččaid vuoigatvuođaid galga stáhta dohkkehit
- 2) Iešráðđen vuoigatvuohta sámi váldoguovlluin
- 3) Vuoigatvuođat olggobealde sámi váldoguovlluid
- 4) Vuoigatvuođat olggobealde sámi máddo guovlluid

IV Oassi sápmelaččaid čearddalaš ja sosialalaš luođosmahttin fággi

- 1) Kápitalismma dilalašvuođa vuolde
- 2) Sosialisttalaš revolušuvdna sihkkarasta sáme-álbmogii dievaslaš čearddalaš luođosmahttima
- 3) Sáme-ja dážaálbmogis leat oktasas beroštumit sosialisttalaš revolušuvnna hárrai
- 4) AKP(m-l) ja sápmelaččaid birra

B Bargoprogramma

I Oassi álgočielggadus

II Oassi AKP(m-l) dáhttu doarjut ja ovdanbuktit cuovvovaš gáibadusaid:

- 1) Ekonomia, sámi guovllut
- 2) Giella
- 3) Gultuvra
- 4) Politihkalaš ja sosialalaš vuoigatvuođat

A Vuođđojurdat-programma

I Oassi

Historja, otna dilli

1) Sápmelaččat – álgoálbmot

Sámeálbmot lea oppa Davvi-Skandinavias ja Guoladagas. Vierrasiid sisafárremiid geažil sápmelaččat dađistaga šadde duvdovjuvot eret muhton sin máddo guovlluin ja šadde unnitlohkui eara sajiin. Ovdal go dážat bahkkešgohte sisa, sápmelaččat ledje oktoráđalaččat guovlluineaset mat otna gullet norgga stáhtii. Finnmarkkus ja Dávvi-Romssas ledje sápmelaččat eanetlogus gitta 19. jahkečuohtai. Maidai muhtun guovlluin Nordlandas ja Davvi-Trøndelagas sápmelaččat leat leamaš eanetlogus gitta min áigai.

2) Sápmelaččat – čearda

Sámeálbmot lea čearda mi otna lea háddjejuvvon njealje stáhta vuollai. Sápmelaččat leat doložis ássan miehta dáin guovlluin Guoladaga rájes nuortan gitta Hedmarka rádjai lullioarjin. Sámi čearda bohciidii dan láhkai ahte johtaleaddji meahcastus-ja guolastusolbmot geat ásse dáin guovlluin, ovdidišgohte oktasaš ekonomia, oktasaš giela ja oktasaš gultuvrra. Sámi čearda i leat goassige vuođđudan maidige sierra stáhta. Dalle go Sápmi šattai vieris stáhtaid vuollai, sámi ekonomia ain siiddat doaimmahedje, main lei siiddalaš kollektiválaš opmodatvuoigatvuohta luondduriggodagaide. Vuođđudit stáhtaválddi danne i lean vela dárbu. Sámi kolonialiseren ja sápmelaččaid vealaheapmi áiggiid čađa lea garrasit čuočcan čerdii. Datte lea čearddalaš soabalašvuohta Sámis ain nanus otna.

3) Sápmi – kolonialiserejuvvon

Sámi koloniserema álggahedje siidaguoimme álbmogat rievdeimiid ja sisasárremiid bokte. Rádjajuohkin *Danmarkku Norgga* ja Ruota/Suoma gaskkas 1751 ja maŋŋa rádjajuohkin *Danmarkku/Norgga* ja Ruošša/Suoma gaskkas 1826 háddji sámi čeardda 4 sádjai ja virgalaččat šattai gullat dáid stáhtaid stivrrema vuollai.

Ráddjajuohkin dáhpuhuvai jahkečuđiid dárkilis rievdadeimiid vearuhemiid ja gávppašemiid maŋŋa mat goaridedje sápmelaččaid. Vearuheapmi ja girkobáikkiid ásaheapmi ledje ákkat maid dát stáhtat geavahedje čuoččuhan dihte niektovuoigatvuođaid sámi eatnamiidda. Kapitalismma ja imperialismma bohciideapmi maŋŋa dagahii ahte sámi riggodagat ođoasit ja garraseapput goariduvvojedje.

Ruvkedoaimmat, elfápmohuksemat, militearalaš ráhkadusat jna. dáhpuhuvve álo sámi ealahusaid gáržžieami olis ja sápmelaččat eai ožžon maidige buhtadusaid.

4) Sápmelaš čearda áitojuvvo

Sámi ekonomia billisteame, sámegiela ja sámi gultuvrra vea-

laheame geažil sámi čearda i leat beassan luđoalaččat ovda-
nit. Njealje imperialisttalaš stáhta, Norgga, Ruota, Suoma ja
Sovjet-lihtu ulbmilin lea leamaš jávkadahttit (assemileret)
sámi čeardda álbmogin vai hehttekeahtta besset rievdi-
luondduriggodagaid sámi guovlluin. Sámi ekonomia, earain sá-
niin sámi ealahusat dat leat sámi gultuvrra ja sámegiela vu-
ođun. Dán vuođu haga gielas ja gultuvrras i leat boahteáigi.
Vaikko muhtun buorideamit sámegiela ja sámi gultuvrra dá-
fus leat dáhpahuvvan, sámi luondduriggodagat ja ealahusat
leat ain dakkar gillamušaid ja diliid siste ahte sápmelaččaid
boahteáigi lea eahpečielggas. Sámegiela ja sámi gultuvrra
vealaheapmi lea guhkin eret nohkan. Ain lea dušše unna oa-
saš sámeálbmogis geat ožžot dohkalaš oahpahusa sámegielas
ja sámegillii. Sámi gultuvrra garrasit áitojuvvo assimilerenpo-
litihka ja buot lágan váikkuhusaid bokte olggobealde. Garra
ekonomalaš fámut billistit gultuvrra ruzzedjuiid ráhkademiid
ja hálbvesvuovdimiid bokte. Jos sámegiella ja sámi gultuvrra
billistuvvo, sápmelaččain maidai i leat boahteáigi čeardan.

Norggas leat norgga boargarseahtu, norgga imperialismas
ja sin stáhta mat leat sápmelaččaid čearddalaš iešráđalaš-
vuođa duohta vašalaččat. Dát geat beaivvalaččat geavahit ja
stajidit sámi luondduriggodagaid ahte fidnet issoras vuoittuid
sápmelaččaid olis. Dát han leat ge geat jođihit nállevealahan
doaimmaid sámiid gaskkas ahte dan láhkai bákkuhit sápmela-
ččaid guođit iežaset iešdovddu (identiteta). Gávdnojit
maidai duohta vuostalašvuođat sámi ja dáža bargoolbmuid
gaskkas, earret eara vuostalašvuođaid geažil sierranas eala-
husaid gaskkas. Muhto eai gávdno čoavdemeahttun vuosta-
lašvuođat sámi ja dáža álbmoga gaskkas. Dáža bargoolbmui
i leat dat ulbmil ahte sámi čearda galggašii jávkat. Si baicca
dan beroštit ahte sámi čearda luodusmahtto ja ahte vuosta-
lašvuođat mat gávdnojit dán guokte álbmoga gaskkas čovdo-
juvvojit ráfalaččat šiehtadallamiid bokte guokte ovttáárvosaš
áššebeali gaskkas.

Sápmelaččat sovjet-lihtus

Sápmelaččaid vealaheapmi Sovjet-lihtus lea erenoamaš sap-
melaččaid ektui davviriikkain. Sápmelaččat Sovjet-lihtus el-
let fascisttalaš stáhtas, ja dain leat eret váldon dábaileamus
demokrahtalaš vuoigatvuođat. Si eai oáččo ollenge oahpahusa
sámegielas, sis i leat ollenge vuoibmi sámi ealahusaid badjel,
maid Sovjet-lihtu ruošša áirasat ollasit hálddašit. Si eai beasa
leat fárus organisašuvnna oktavuođa bargguin maid sápmela-
ččat davviriikkain leat bajashuksen. Sovjet-lihttu áibbas bi-
ehttala ahte gávdno sámi čearda, ahte sápmelaččain leat
man ge lágan sierravuoigatvuođat sámi guovlluin Guolada-
gas.

5) Sovjet-lihttu – áittan oppa sápmelaš čerdii

Sovjet-lihttu vuovdnas luondu lea duođalaš áittan sápmelaš
čerdii. Sovjet-lihttu lea das go lea leamaš vuosttaš sosialista-
laš stáhtan máilmmis, nuppastuvvan fascisttalaš superstá-
htan mi áita máilmmi bálkestit ođđa máilmmesohtai. Jos
soahti šattašii, Sovjet-lihttu válddašii vuollasis Sámi ja bijašii
dohko fascisttalaš diktatuvrra, mi dagašii issoras váigatvuo-
đaid sápmelaččaide bissut čeardan. Sovjet-lihttu geahččala
iežas dovddahit vealahuvvon čearddaid ustibin, muhto sin da-
gut čájehit juste nuppeláhkai. Miehta máilmmi Sovjet-lihttu
lea sođiid duogabealde, dagaha moivvid ja riidduid ja vuolla-
stemiid ja vuostaibarga eara nášuvnnaid čearddalaš iešráđala-
lašvuođa vuoigatvuođa.

Sovjet-lihttu i goassige šatta diktít oppa sámi čeardda ovt-tastahttojuvvot, dušše gaskoapmin dan vuollai váldit (vuollastit). Danne lea sámeálbmogii dárbbášlaš gohcit Sovjet-lihtu daguid. Maid dai lea dárbu gohcit Sovjet-lihtu bargiid Norgas, mat geahččalit dovddahit Sovjet-lihtu ráfiráhkisteaddji stuorrváldin. Erenoamaš issoras lea ahte si geahččalit dovddahit sápmelaččaid dili Sovjet-lihtus minsttarin man láhkai sápmelaččain berresii leat. Šattašii roassun jos Sovjet-lihttu ja su veahkit oččošedje fámu sámi čeardda boahteáigge badjel. Sámeálbmot galga leat válmmaš vejolašvuhtii ahte geaidnu čearddalaš luodasmahttimii šadda dáhpuhuvvat čearddalaš luodasmahttinsoađi bokte sovjetalaš okkupantta vuosta.

II Oassi sápmelaččaid vuođo vuoigatvuođat

1) Vuoigatvuohta eatnamiidda ja čáziide

Sámeálbmogis leat álgoálbmogin vuoigatvuohta eatnamiidda ja čáziide Sámis. Sámeálbmot i leat goassige eret addan dán vuoigatvuođa. Vuoigatvuohta njealje imperialisttalaš stáhta Norga, Ruotta, Suopma ja Sovjet-lihttu čuoččuhit, lea gievr-ramusa vuoigatvuođa boađus. Rájit stáhtaid gaskka ja Sámi juogadeapmi lea šiehtadallan boađus (soahpamuš) dáid stáhtaid gaskkas. Sápmelaččat eai jerron. I gávdno mihkkige soahpamušaid sámeálbmoga ja dáid stáhtaid gaskkas. Dáid stáhtaid opmodatvuoigatvuođa čuoččuhus lea álbmotvuoigatvuođalaš vuođojuordagiid vuosta álgoálbmogiid vuoigatvuoid hárrai.

2) Politihkalaš vuoigatvuođat

Sámeálbmot čeardan ánsaša oazžut čearddalaš iešráðoen-vuoigatvuođa. Čearddalaš iešráðoen vuoigatvuohta mearkkaša vuoigatvuohta ieš mearridit boahteáiggis juohkeláhkai, ja maid dai vuoigatvuohta luvvet iežas eret stáhtas man válddi vuolde dat lea otna ja vuođoudit iežas stáhta. Jos sápmelaččat eai dáhtoš vuođoudit iežaset stáhta, de lea sis vuoigatvuohta vuođoudit iešstivren guovllu (autonomia). Iešstivren mearkkaša buot servvodatalaš diliid maid sápmelaččat hálitit: ekonomalaččat, gultuvrralaččat, gielalaččat, politihkalaččat ja sosialalaččat.

3) Giella ja gultuvrra vuoigatvuohta

Sámeálbmogis galga leat vuoigatvuohta geavahit gielas buot servvodatalaš diliid oktavuodain. Das galga leat vuoigatvuohta oazžut oahpahusa iežaset gielas ja gillii. Sámeálbmogis lea vuoigatvuohta bishuhit ja ovddidit gultuvrras.

III Oassi gáibadusat stáhttii otna

1) Sápmelaččaid vuoigatvuođaid galga stáhta dohkkehit

AKP(m-l) gáibida ahte stáhta dohkkeha sápmelaččaid álgo-

álbmogin ja ahte stáhta dohkkeha sápmelaččaid vuoigatvuođaid. Historjjalaš ovdaneami geažil sápmelaččain leat sierranas vuoigatvuođat ieš guođet guovlluin gos sápmelaččat dál áset. Sápmelaččat leat duovdojuvvon eret muhtun guovlluin, dahje leat šaddan unnitlohkui dáža álbmoga ektui. Ollusat leat eret fárren sámi máddu guovlluin. Muhtun sámi máddu guovlluin dáža ássan lea viehka boaris. Dáid diliid ferte vuhtii váldit go áigu árvvoštallat sápmelaččaid vuoigatvuođaid otna.

2) Iešráðođen vuoigatvuohta sámi váldoguovlluin

Sápmelaččaid vuoigatvuođat sámi váldoguovlluide lea vuođođuvvon neaktu geavaheami vuođul. Guovllut maid sápmelaččat leat fásta, oktilaččat ja don dolin rájes geavahan, ja gos sápmelaččat leat eanetlogus, leat sámi váldoguovllun. Sámi váldoguovllut gullet sápmelaččaide ja dušše sápmelaččain lea vuoigatvuohta ráðođet dáid guovlluid badjel. Jos sápmelaččat galggašedje oazžut duohta iešráðođen vuoigatvuođa dain guovlluin, čuovvovaš eavttut galget devdot:

- Norgga stáhta galga guođoit su čuoččuhuvvon opmodatvuoigatvuođa dáidda guovlluide. Dát ferte lohkkot vealtta-keahttai guovlluin gos sápmelaččat leat eanetlogus. Sámi geavahanvuoigatvuohta vuođođuvvon neaktovuoigatvuođaid vuođul galga gehčcot ovttárvosažžan opmodatvuoigatvuođain.
- Historjjalaš ovdaneami vuođul norgga stáhta ferte leat dáhtolaš luohpadit eatnamiid olggobealde váldoguovlluid jos leažža dárbbaslaš ahte sápmelaččat galget sáhttit bisuhit sin árbevirolaš ealahusaid ja ovddidit vuogas ealahusaid eara sajiin.
- Ovddasteaddji sámi parlamentaralaš ásašusat vállejuvvon friddja válljemiid bokte guovllus badjelaset váldet dievas ráðoðenvuoigatvuođa guovllu badjel. Eai mahkkige doaimmabijut dain guovlluin sáhte dáhpuhuvvat dáid ásašusaid dáhtu vuosta. Dát mearkkaša earret eara ahte dain lea biehttalusvuoigatvuohta norgga stáhta ektui ja sáhtta stáhta biehttalit bággolotnut eatnamiid dáid guovlluid siskabealde.
- Norgga stáhta galga lágídit nu stuorra ekonomalaš doarjagiid geavahussii (Sámefoanda) ahte lea vejolaš bisuhit sámi ealahusaid ja ovddidit vuogas ealahusaid eara sajiin, ahte addo doarjja gultuvrralaš, gielalaš ja sosialalaš ovda-neapmai juohke dáfus. Ovddasteaddji sámi ásašusat okto mearridit man láhkai dát doarjagat galget geavahuvvot.
- Ealahusdoaimmaid organiseren dain guovlluin doaimmahit sierra sámi ásašusat. Sierralaš soahpamušat stáhta ja sámi buvttadeddjiid gaskkas ásašuvvojit guovlluide gosa sápmelaččat dáhttot.
- Riggodagaid geavaheapmi guovllus olbmui geat eai gula dohko, galga čilgejuvvot soahpamušaid bokte ja mearriduvvot soahpamušaid bokte maid sápmelaččat dohkkehit. Dát gusket muorječoaggimii, meahcasteapmai, guolasteapmai, hervvoštallamii jnv. Seamma gusket hearvarođuide, gáhttenguovlluide militeara doaimmaide jnv.
- Ovddasteaddji sámi ásašusat ieža ásaht dárbbaslaš politikalaš organaid ahte hálldahit servvodateallima guovllus nu go skuvlema/oahpahusa, dutkama, massemedia, sosiala ja dearvvasvuođa diksuma, johtalusaid, vuoigatvuođa-doaimmahusaid, čorgatvuođaválddi jnv.

3) Vuoigatvuođat olggobealde sámi váldoguovlluid

Guovlluin gos sápmelaččat okto ásse ovdal dážaid sisafárre-miid ja gos sápmelaččat eai leat šat eanetlogus, sápmelaččain galga leat sierravuoigatvuohta eatnamiidda ja luondduriggodagaide. Dákkar vuoigatvuođat galget čadnot neaktovuoigatvuođaide konkrehtalaš guorahemiid bokte. Makkar geografalaš guovllut dat leat, galget sohppojuvvot šiehtadallamiid bokte ovddasteaddji sámi organisašuvnnaid ja norgga stáhta gaskkas. Dain osiin dán guovllus gos doaibmabijut sáhttet garrasit čuohtit sámi ealahusaide, sápmelaččain ferte leat biehttalusvuoigatvuohta dákkar doaibmabijuid vuosta.

Gos máddu sámi ássan lea luohpan bággodoaibmabijuid geažil nu go fárremat ja luonddugeavaheamit mat leat bilidan ealahusvejolašvuođa, stáhta ferte addit ruovttoluotta dahje vejolaš gávdnat eara guovlluid. Stáhta galga addit sápmelaččaide dákkar guovlluin ekonomalaš doarjagiid nu ahte lea vejolaš bisuhit ja ovddidit sámi kultuvrra ja sámegiela. Dákkar guovlluin galga sámegiella leat seamma árvvus go dárogiella skuvllas ja hálldahusas.

4) Vuoigatvuođat olggobealde sámi máddu guovlluid

Buot sápmelaččain galga leat vuoigatvuohta oažžut oahpahu-sa sámegiela ja sámegillii gos dal juo ásaš riikkas. Dain leat maid dai vuoigatvuohta oažžut oahpahu-sa sámi historjjas ja sámi dilalašvuođain ja doarjaga kultuvradoaimmaide. Sápmelaččat galget leat ovttadássasažžan eara norgga stáhta-boargariiguin buot servvodatalaš, ideologalaš ja šiegalaš diliid oktavuođain. Gaskavuohta sápmelaččaid ja dážaid gaskkas galga leat vuođoduvvon ovttáárvvu ja lotnolaš gudnejahtto-jumi ala.

IV Oassi sápmelaččaid čearddalaš ja sosialalaš luođosmahttin fággi

1) Kapitalisma dilis.

AKP(m-l) doarju ja lea fárus sámeálbmoga otna fákkis ahte oažžut iešstivrema kapitalismma ja imperialismma eavttuid vuolde. Sámeálbmogis lea ovdaneapmi dán fákkis. Riikkaid-gaskasaš oaivilat maid dai garrasit váikkuhahttet ráðøhu-said vai dovddastit álgoálbmogiidda sin máddu vuoigatvuo-đaid. AKP(m-l) i geahča veadjemeahttumin ahte sámeálb-mot sáhtta ásahit muhtun muddui iešstivrema otna dilalaš-vuođaid vuolde. Muhto mi oaivvildit dát vuoitu šattašii viehka eahpesihkkarin. Nu guhka go boargarseađus lea fápmu ja im-perialisttalaš ekonomalaš systema gávdnu, dát lea álelassii áittan sámi iešráðalašvuhtii. Dat lea imperialismma dāhpín goaridit luondduriggodagaid ja hahpadit vealahuvvon álbmo-ga. Norgga boargarseahtu lea daguidis bokte čájehan ahte su dáhttu lea jávkadahttit sápmelaš čeardda čeardan ahte alc-es rievvidit sin luondduriggodagaid elfápmohuksemiid, ruvke-doaimmaid bokte jnv. Jos norgga stáhta bákkohuvvošii lávket ovttá lávkki maŋas, dát i mearkkaš ahte dat i fas geahččá-livččii ođoasit jos politihkalaš dilli nuppastuvašii.

2) Sosialisttalaš revolušuvdna sihkkarasta sáme- álbmogii dievaslaš čearddalaš luoðosmahttima

Sosialisttalaš revolušuvdna deataleamus bargu lea ahte addit sápmelaččaide čearddalaš iešráðoenvuoigatvuoða. Čearddalaš iešráðoenvuoigatvuohta mearkkaša vuoigatvuohta eretluvvemii ja vuoðudit sierra sámi stáhta ja dainna vejolašvuohta ovttahttit oppa sámi čeardda.

AKP(m-l) geahčča veadjemeahttumin ahte imperialisttalaš norgga stáhta eaktodáhtolaččat eret adda guovlluid mat sutnje leat stuora ávkin ekonomalaččat ja militearalaččat nu go sámi guovllut leat. Dát mearkkaša ahte imperialisttalaš norgga stáhta i goassige eaktodáhtolaččat divtte sámeálbmoga ovttahttojuvvot otna riikarájiid badjel.

AKP(m-l) oaidnu lea ahte sámeálbmogis maŋŋa sosialisttalaš revolušuvdna, lea dievas friddjavuohta válljet dáhttoš go leat oassin sosialisttalaš republihkass Norggas dievaslaš guovllu iešstivremin, vai háliideš go ásaht sierra sámi stáhta ulbmiliin ovttahttit oppa sámi čeardda. AKP(m-l) doarju rahčamiid ahte ovttahttit oppa sámi čeardda.

Jos politihkalaš dilalašvuoðat siidaguoim-riikkain eai atte vejolažžan ásaht sámi stáhta riikarájiid badjel, AKP(m-l) oaidna heivvoleamusin ahte sápmelaččat Norggas bissut oassin sosialisttalaš republihkass guovllu iešstivremin. Sámi unnastáhtaš dušše otna norgga bealde i čoavdde ovttahttin gažaldaga. Lassin dát stáhta šattašii leat rašši nu guhka go eara Sámi guovllut leat eara imperialisttalaš stáhtaid vuolde.

AKP(m-l) deattasta ahte dušše sápmelaččat ieža sáhttet válljet makkar čoavddus lea heivvoleamus.

3) Sáme-ja dážaálbmogis leat oktasaš beroštumit sosialisttalaš revolušuvdna hárrai

Sámeálbmoga eanetlogus leat objektiivvalaš beroštumit sosialismma hárrai, danne go sosialisma lágida vuoðu ekonomalaš buriid vanhurskis juogadeapmai. Sámeálbmogis danne leat oktasaš beroštumit norgga bargiidseaðuin ja dáža álbmogin danne leat oktasaš beroštumit norgga bargiidseaðuin ja dáža álbmogiin vuostai bargat norgga monopolkápitala, norgga boargarseaðu ja dan stáhta mi vealaha dán guokte álbmoga. Sámi ja norgga bargiidseaðus leat oktasaš seahtoberoštumit vuostai bargat norgga kápitalisttaid geat goaridit daid. Si barget bálddalágai seamma fábrihkain ja sin barggu bohtosiid seamma kápitalista alcces háhka. Seamma kápitalistaseahtu goarida sámi ja norgga guolasteddjiid, dálldolliid jnv. eallinvuoðu. Vaikko sámeálbmot gilla čearddalaš vealaheami geažil guktui álbmogiidda lea vuoitun bargat ovtta njeaidit boargarseaðu diktatuvrra Norggas.

I leat dáža álbmot gi vealaha sámeálbmoga vaikko norgga ráðoenseahtu muhtun láhkai systematihkalaš nállevealaheami viiddideami doarradallama ja dáža šovinismma čađa lea nagudan gilvit riiddu dien guokte álbmoga gaskii. Dasa geasa dát riidu lea vuoitun, lea vašalazžii gi vealaha dán guokte álbmoga.

B Bargoprogramma

I Oassi álgočielggadus

Norgga stáhta politihkka sámi gažaldagaid hárrai otna lea ahte háddjet ja billistit sámi čeardda vuođu ahte bissut čeardan. Sámi čeardda eallin lea vuođoduvvon njeallje vuođudeaddji doaimma ala: sámi ealahusat mat leat sámi ekonomia vuođđun, sámi gultuvra, sámegiella ja ahte stuora oassi sámeálbmogis ain gávdnojit oktasas ássanguovllut gos si ovdal ledje okto.

AKP(m-l) barga sámi čearddalaš ja sosialalaš luodasmahttima ovddas, ahte sihkkarastit sámi čearddalaš iešráðoen-vuoigatvuođa ja ahte ovttastahttit oppa sámi čeardda. Ahte dat galggašii duohtan šaddat de lea dárbbaslaš ovdanbuktit gáibadusaid sihke ahte ollašuhttit boahpteáigge ulbmila ja ahte sihkkarastit sámi čeardda beroštumiid otna dilalašvuođaid vuolde. AKP(m-l) dáhttu juohke áigai árvoštallat ja doarjut sámi organisašuvnnaid ja earaid gáibadusaid maid mi oaivildit bearrai gehččet sámeálbmoga otna ja boahpteáigge beroštumiid.

II Oassi AKP(m-l) dáhttu doarjut ja ovdanbuktit čuovvovaš gáibadusaid

Njeallje vuođodeaddji doaimma dahket ollesvuođa. Giella, gultuvra, ekonomia ja eana mat gullet dialektihkalaččat guhtetguoimmiid ektui. Sámi čearddas i leat boahpteáigi jos okta dain eret gahčča. Danne lea erenoamaš deatalaš suodjalit sámi čeardda fallehemiid vuosta buot dán njeallje dili hárrai, ja seammas go buot dat njeallje doaimma nannejuvvojit.

1) Ahte nannet sámi ekonomia ja ahte suodjalit sámi guovlluid eanet doaibmabijuid vuosta AKP(m-l) dáhttu buktit čuovvovaš gáibadusaid:

- a Orustahttit sámi guovlluid goarideami – sámi biehttalus-vuoigatvuohta luonddudoaibmabijuid vuosta sámi váldo-guovlluin.
- á Eai stuorit luonddudoaibmabijut sámi guovlluin dás duo-hko, earain sániin dassai go sámi vuoigatvuođat leat čilge-juvvon. Sámi vuoigatvuođaid galga almmolaš lávdegoddi čilget masa sámi organisašuvnnat galget dohkkehit lávde-gotti nammadusa ja evttohusa.
- b Boazodoallu i galgga gáržžiduvvot. Plánejuvvon ealahus-gáržžideapmi i leat dohkalaš. Boazodoallosápmelaččat galget oažžut ekonomalaš suodjalusa boazo-dallošiehtadusa bokte ja ođđa eatnamiid boazodollui.
- c Boazodoallosápmelaččat galget ieža beassat mearridit bo-azodoalu ovdaneami. Boazodoallit galget válljet guovllu-stivrraid.
- č Stáhtas lea geatnegasvuohta áidut boazoáiddiid gos lea dárbu hehtten dihtii riidduid boazodolliid ja eanadolliid gaskkas.

- d Sámi eanadoallu, kombinašuvnnadaollu ja meahcceealahusat galget nannejuvvon. Sierralaš doarjjaortnegat ahte bisuhit vuogas doallominstara.
- đ Vuotnabivdu galga sihkkarastot. Bivdoneavvut nu go snoranuohtti, soaikkonohtti ja ráhkatrolat galget gildojuvvot vuonain gos guollebivdit dan gáibidit. Loatna ja doarjjaortnegat unnit guollefatnasiidda. I heaittihit muohkadannrusttegiid.
- e Sámi gálvvut galget viidasit muohkaduvvot sámi guovlluin. Ođđa bargosajit huksejuvvot sámi guovlluin.
- f Sámi ovdovuogiatvuolta doibmiibidjan áššiin sámi guovlluin.
- g Ovdanahttinforanda dahkkot bistevas Sámefoandan ja viiddiduvvot. Gaskomiid geavaheapmi addo sápmelaččaide alccesis.
- h Ođđa bargosajiid huksemaht dáhpuhuvvat sámi eavttuid mielde ja muoi heivehuvvon sámi ealahuseallimii.
- i Buoridit almmolaš johtalusaid nu go busse, girdi, fatnas ja teledoaimmaid.
- j Eanet ruoht dutkamiidda ja buvttavdaneapmai sámi váldoealahusain.

2) Ahte bisuhit ja ovdanahttit sámegiela AKP(m-l) dáhttu buktit čuovvovaš gáibadusaid:

- a Sámegiella galga leat seamma dásis go dárogiella. Dát mearkkaša ahte buot sápmelaččain lea vuogiatvuolta oázžut oahpahusa sámegiella ja sámegillii. Buot máddu sámi guovlluin gos sápmelaččat leat eanetlogus ja leat stuorra unnitlohkun álbmogis, de galget dilalašvuodát nu lágiduvvot ahte sápmelaččat sáhttet geavahit eatnegielaset buot servvodatalaš diliid oktavuodain.
- á Buot sápmelaččat galget movttiidahttot geavahit eatnegielaset. Galga addot doarjja sámegiel oahpahusa doaimmaide dađe mielde go sápmelaččat atnet dárbbun.
- b Buot beaiveruovttuin, mánaidgárdiin, ovdaskuvllain sámi guovlluin galget leat sámegielat bargit.
- c Buot sápmelaččain lea vuogiatvuolta oázžut oahpahusa skuvllas sámegiella ja sámegillii buot skuvllaluohkain. Doarjja sámegiel oahppogirjjiide galga biddjot nu bajas ahte gokča dárbbu.
- č Sámegiel oahpahus dáža mánaid varas sámi váldoguovlluin.
- d Sámi oahpaheddjiid oahpahus nannejuvvot. Sierra sisaváldin-ja stipendia ortnegat buot sápmelaččaid varas geat váldet joatkkaoahpu.
- đ Sámegiella galga leat hálldahusgiellan guovlluin gos sápmelaččat leat eanetlogus. Buot eara gielddain gos sámegiella gullo, sáme-ja dárogiella galgaba ovttadássasažžan hálldahusas. Gos dán i leat vejolaš ollašuhhtit, de galget dulkkat doibmii biddjot. Buot almmolaš bargit sámi váldoguovlluin galget oázžut sámegiel oahpahusa.
- e Skuvllafálaldagat sámi guovlluin galget buoriduvvot ja viiddiduvvot nu ahte leat manngalágan fálaldagat joatkkaoahpahussii. Desentraliseren ja giliskuvlla huksemaht vánhemiid dáhtu mielde.
- b Sápmelaččain galga leat merrejeaddji vuobmi sámi mánaid ja nuoraid oahpahusa badjel. Sierra sámi skuvlláhkka.

**3) Ahte bisuhit ja ovddidit sámi gultuvrra
AKP(m-l) dáhttu buktit čuovvovaš gáibadusaid:**

- a** Sámeálbmot galga ieš ráðoet sámi gultuvrra ovdaneami badjel.
- á** Galga addot nu stuorra ekonomalaš doarjja ahte sápmelaččat sáhttet bajashukset vuogas ja sorjjasmeahtun presse ja TV ja radio. Sierra sámesáddagat TV-as.
- b** Sámi girjjalašvuohta, musihkka ja dáidu veahkehuvvot sierra doarjjadoaimmaid bokte. Doarjja sámi dáidoorganisašuvnnaide. Sierra stipendaortnegat sámi dáiddolaččaide.
- c** Mearka suodjalit sámi duoji. Sámi duodji skuvlii fágan sámemánaid váras. Ekonomalaš doarjjaortnegat Sámi duoji buvttadusa ja ovdaneami váras.
- č** Gieldit hivvodatráhkadit ja kopieret sámi dujiid.
- d** I hálbai vuovdit sámi gultuvrra turistageasuhussan. Sápmelaččain galga leat ieš kontrolla turismma badjel sámi guovlluin.

**4) Ahte suodjalit ja ovddidit sámi sosiala ja
politihkalaš vuoigatvuoðaid AKP(m-l) dáhttu
buktit čuovvovaš gáibadusaid:**

- a** Sámeálbmot i galgga man ge láhkai vealahuvvot. Vuostalastit buot dážašovinismma sápmelaččaid hárrai. Sámi-ja dážaálbmoga gaskavuohta galga leat lotnolaš gudnejahttojumi ja ovttasvásttolašvuoða vuoðul.
- á** Sámeálbmot i galgga olggustuvvot. Sámi gultuvra, giella ja eallindáhpi galget áktejuvvot ja seamma árvvus adnot go dáža. Sápmelaččain galget leat seamma vejolašvuoðat ja vuoigatvuoðat buot servvodatalaš diliid dáfus go dážain.
- b** Dearvvasvuoða ja sosialdoaimmahus huksejuvvot sámi guovlluin. Dearvvasvuoða bargit sámi guovlluin berrejit máhttit sámegiella. Sámit galget ieža badjelasaset váldit dearvvasvuoða ja sosialdoaimmahusa organiserema sámi váldoguovlluin. Sámemišuvnnas i galgga leat kontrolla dearvvasvuoða ásašusaid badjel.
- c** Vlesso-doaibmabijut Sis-Finnmarkku váras viiddiduvvot sihke geografalaččat ja ekonomalaččat.
- č** Dievaslaš doarjaga rahčamii maid sámi organisašuvnnat joðihit sámi vuoigatvuoðaid hárrai. Sámi organisašuvnnat galget dohkkehuvvot ovddasteaddji organan sámeálbmoga váras. Dat berrejit oazzut nu stuorra ekonomalaš doarjaga dat ieža atnet leat dárbbášlažžan joðihit doaimmaideaset. AKP(m-l) gáibida ahte eai addo stáhtalaš doarjagat organisašuvnnaide mat leat vuoðoduvvon vuostaibargat sámi áigumušaid.
- d** Sierra Sámeláhkka mi nanne sámiid státusa álgoálbmogin.
- đ** Galga ásašuvvot ovddasteaddji sámi organa earain sániin demokrahtalaš válljejuvvon dain geat gullet sámi jienastanlohkui. Buot sápmelaččain miehta riikka lea jienastanvuoigatvuohta. Sámi organas (Sámepárlamenttas) lea hálldahusdoaibma hálldahit sámi vuoigatvuoðaid ja foandaruðaid sámi ealahusaid ja gultuvrra váras, mas lea šiehtadusvuoigatvuohta eisevaldiiguin sámi áššiid hárrai.
- e** Sámeálbmogii sihkkarasto fásta sajit Stuoradikkis.
- f** Stáhta galga addit doarjagiid doaimmaide maid sápmelaččat joðihit davviriikkalaččat.
- g** Sápmelaččain galga leat sadji Davviriikkaid Ráðis.

Utkast til samepolitisk program for AKP(m-l)

Pris kr.10

Dette utkastet til nytt samepolitisk program er utarbeida av partimedlemmer som har jobba mye med samiske spørsmål. Det er også blitt behandla på en samekonferanse som partiet holdt i januar. Denne konferansen, som samla samiske partimedlemmer og partimedlemmer fra samiske distrikter, anbefalte å offentliggjøre utkastet. Arbeidsutvalget i Sentralkomiteen har godkjent at utkastet blir offentliggjort, men har sjøl ikke tatt stilling til innholdet.

A Prinsipp-program

Del I Historia, situasjonen i dag

- 1) Samene — urbefolkning
- 2) Samene — nasjon
- 3) Sameland — kolonialisert
- 4) Den samiske nasjonen trua
- 5) Sovjet — en trussel mot hele den samiske nasjonen

Del II Samenes grunnleggende rettigheter

- 1) Retten til land og vann
- 2) Politiske rettigheter
- 3) Retten til språk og kultur

Del III Krav til staten idag

- 1) Samenes rettigheter må anerkjennes av staten
- 2) Rett til sjølstyre i de samiske kjerneområdene
- 3) Rettigheter utafor de samiske kjerneområdene
- 4) Rettigheter utafor de opprinnelige samiske områder

Del IV Samenes kamp for nasjonal og sosial frigjøring

- 1) Under kapitalismens forhold
- 2) En sosialistisk revolusjon sikrer det samiske folket full nasjonal frigjøring.
- 3) Det samiske og det norske folket har felles interesse av en sosialistisk revolusjon.

B Arbeidsprogram

Del I Innledning

Del II AKP(m-l) vil støtte og fremme følgende krav:

- 1) Økonomien, de samiske områdene
- 2) Språket
- 3) Kulturen
- 4) Politiske og sosiale rettigheter

A Prinsippprogram

Del I Historia, situasjonen i dag

1) Samene — urbefolkning

Det samiske folket utgjør urbefolkninga i hele Nord-Skandinavia og på Kolahalvøya. Gjennom innvandring utafra ble samene etter hvert trengt vekk fra enkelte av deres opprinnelige områder og kom i mindretall i andre. Før innvandringa tok til fra norsk side var samene enerådende i hele den delen av dette området som idag er underlagt den norske staten. I Finnmark og Nord-Troms utgjorde samene flertallsbefolkninga helt opp til det 19. århundre. Også i deler av Nordland og Nord-Trøndelag utgjorde samene flertallsbefolkninga helt opp til vår tid.

2) Samene — nasjon

Det samiske folket er en nasjon som idag er oppsplitta av fire stater. Samene har fra gammelt av bebodd et sammenhengende område fra Kola i øst til Hedmark i sør-vest. Den samiske nasjonen oppstod ved at de halvnomadiske jakt- og fangstfolkene som bodde i dette området utvikla en felles økonomi, et felles språk og en felles kultur. Den samiske nasjonen har aldri danna noen egen stat. Da Sameland ble underlagt fremmede stater, var den samiske økonomien ennå organisert i Siidaer med kollektiv eiendomsrett til naturressursene. Behovet for en statsmakt var derfor ennå ikke utvikla. Kolonialiseringa av Sameland og undertrykkinga av samene gjennom tidene har utsatt nasjonen for et hardt press. Likevel er ennå idag samholdet i den samiske nasjonen sterkt.

3) Sameland — kolonialisert

Kolonialiseringa av Sameland tok til med plyndringstokter og innvandring fra nabofolkene til samene. Grensedelinga mellom Danmark/Norge og Sverige/Finland i 1751 og seinere grensedelinga mellom Danmark/Norge og Russland i 1826 splitta den samiske nasjonen i fire og la Sameland formelt under disse statenes styre. Grensedelinga skjedde etter århundreders systematisk plyndring, skattelegging og en handel som snylta på samene. Skattelegginga og etableringa av kirkesteder var de argumentene disse statene brukte for å påstå hevd på de samiske områdene.

Framveksten av kapitalisme og imperialismen førte seinere til nye kraftige framstøt mot den samiske økonomien. Gruvedrift, kraftutbygging, etablering av militæranlegg osv. skjedde hele tida til fortrengsel for de samiske næringene og uten at samene sjøl fikk noe igjen for det.

4) Den samiske nasjonen trua

Undergravinga av den samiske økonomien, undertrykkinga av det samiske språket og den samiske kulturen har hindra den samiske nasjonen i å utvikle seg fritt. Målsettinga til de fire imperialistiske statene Norge, Sverige, Finland og Sovjet er å assimilere den samiske nasjonen for fritt å kunne tilrane seg naturressursene i de samiske områdene. Det er den samiske økonomien, dvs. de samiske næringene som danner grunnlaget for den samiske kulturen og det samiske språket. Uten dette

grunnlaget kan ikke språket og kulturen på lengre sikt leve videre. Til tross for enkelte forbedringer innafor samisk språk og kultur er presset på de samiske naturressursene og de samiske næringene fremdeles så sterkt at samenenes framtid som nasjon er trua. Undertrykkinga av det samiske språket og kulturen er på langt nær opphørt. Fremdeles er det bare et lite mindretall samer som får tilfredsstillende opplæring i og på samisk. Den samiske kulturen er utsatt for hardt press gjennom assimileringspolitik og massepåvirkning utafor. Sterke økonomiske krefter undergraver kulturen gjennom forfalskning og billigsalg av samiske produkter. Dersom det samiske språket og den samiske kulturen ødelegges, vil samene heller ikke kunne overleve som nasjon.

I Norge er det det norske borgerskapet, den norske imperialismen og deres stat som er de virkelige motstanderne av samenenes nasjonale sjølråderett. Disse som daglig raserer og utnytter de samiske naturressursene for å høste kjempeprofitter på samenenes bekostning. Det er disse som driver rasistisk undertrykking og diskriminering av samene for på den måten å tvinge samene til å oppgi sin identitet. Det finnes også virkelige motsetninger mellom samene og norske arbeidsfolk bl.a. som et resultat av motsetninger mellom forskjellige næringer. Men det finnes ingen uløselige motsetninger mellom det samiske og det norske folket. Norske arbeidsfolk har ingen interesse av at den samiske nasjonen skal gå under. Det er i deres interesse at den samiske nasjonen blir fri og at de motsetninger som finnes mellom de to folk blir løst gjennom fredelige forhandlinger mellom to likeverdige partnere.

Samene i Sovjet

Undertrykkinga av samene i Sovjet står i en særklasse i forhold til samene i de nordiske landa. Samene i Sovjet lever i en fascistisk stat og er fratatt de mest elementære demokratiske rettigheter. De får ingen opplæring i samisk språk, de har ingen innflytelse over de samiske næringene som blir fullstendig administrert av russiske representanter for Sovjetstaten. De får ikke delta i noe av det organisatoriske samarbeidet som samene i de nordiske landa har bygd opp. Sovjetstaten benekter kategorisk at det finnes en samisk nasjon og at samene har noen som helst særrettigheter i de samiske områdene på Kola.

5) Sovjet — en trussel mot hele den samiske nasjonen

Sovjets aggressive karakter er en alvorlig trussel mot den samiske nasjonen. Sovjet har fra å være den første sosialistiske staten i verden forandra seg til en fascistisk supermakt som truer med å kaste verden ut i en ny verdenskrig. I en eventuell krig vil Sovjet okkupere Sameland og sette opp et fascistisk diktatur, noe som vil bety en dramatisk forverring av samenenes muligheter til å overleve som nasjon. Sovjet prøver å framstille seg som venn av de undertrykte nasjoner, men deres handlinger viser det stikk motsatte. Overalt i verden står Sovjet bak kriger, driver kuppmakeri og undergraving av andre nasjoners nasjonale sjølråderett.

Sovjet vil aldri tillate en gjenforening av hele den samiske nasjonen untatt som middel til å underlegge seg den. Det er derfor nødvendig for det samiske folket å være på vakt overfor Sovjet. Det gjelder også overfor Sovjets handlinger i Norge som prøver å framstille Sovjet som en fredselskende stormakt. Særlig grovt er det at de forsøker å framstille samenenes situasjon i Sovjet som et mønster på hvordan same- ne bør ha det. Det ville være en tragedie om Sovjet og deres handlinger i Norge skulle få innflytelse over den samiske nasjonens framtid. Det samiske folket må være forberedt på muligheten av at veien til nasjonal frigjøring vil gå gjennom en nasjonal frigjøringskrig mot en sovjetisk okkupant.

Del II Samenes grunnleggende rettigheter

1) Retten til land og vann

Det samiske folket har som urbefolkning retten til land og vann i Sameland. Det samiske folket har aldri gitt fra seg denne retten. Den retten de fire imperialistiske statene Norge, Sverige, Finland og Sovjet påberoper seg er et resultat av den sterkeste rett. Grensene mellom statene og delinga av Sameland er et resultat av avtaler disse statene imellom. Samene ble ikke spurt. Det finnes ingen avtaler mellom det samiske folket og disse statene. Disse statenes påståtte eiendomsrett står i strid med folkerettslige prinsipper om urbefolkningers rettigheter.

2) Politiske rettigheter

Det samiske folket har som nasjon krav på nasjonal sjølråderett. Nasjonal sjølråderett vil si retten til sjøl å avgjøre sin framtid på alle områder, opp til og innbefatta retten til løsrivelse fra de statene den i dag er underlagt og opprettelsen av egen stat. Om samene ikke ønsker å opprette egen stat har de rett til å opprette *regionalt sjølstyre* (autonomi) innafor et bestemt geografisk område. Sjølstyre omfatter alle samfunnsmessige forhold som samene ønsker: økonomisk, kulturelt, språklig, politisk og sosialt.

3) Retten til språk og kultur

Det samiske folket har rett til å bruke sitt eget språk i alle samfunnsmessige sammenhenger. Det har krav på opplæring i og på sitt eget morsmål. Det samiske folket har rett til å bevare og utvikle sin egen kultur.

Del III Krav til staten i dag

1) Samenes rettigheter må anerkjennes av staten

AKP(m-l) krever at staten anerkjenner samene som urbefolkning og at staten anerkjenner samenes rettigheter. På grunn av den historiske utviklinga har samene ulike rettigheter i de forskjellige områdene der samene bor i dag. Samene er trengt vekk fra en del områder, eller er kommet i mindretall i forhold til den norske befolkninga. Mange er flyttet vekk fra samenes opprinnelige områder. I en del av de opprinnelige samiske områdene er den norske bosettinga også av svært gammel dato. Disse forholda må en ta hensyn til når en skal vurdere samenes rettigheter i dag.

2) Rett til sjølstyre i de samiske kjerneområdene

Samenes rett til de samiske kjerneområdene er basert på alders tids bruk. De områder som fast, kontinuerlig og i uminnelige tider er brukt av samene og hvor samene den dag i dag utgjør flertallsbefolkningen er de samiske kjerneområdene. De samiske kjerneområdene tilhører det samiske folket og bare samene har rett til å rå over disse områdene. Om samene skal få virkelig sjølråderett i disse områdene må følgende betingelser være oppfylt:

— Den norske staten må gi avkall på sin påståtte eiendomsrett i området. Dette må gjelde ubetinget i de områdene der samene i dag har fler-

tall. Samisk bruksrett basert på alders tids bruk må sees som likeverdig med eiendomsrett.

— På grunnlag av den historiske utviklinga må den norske staten være villig til å avstå områder utafor kjerneområdene om det er nødvendig for at samene skal kunne opprettholde sine tradisjonelle næringer og utvikle et allsidig næringsliv på andre områder.

— Representative samiske parlamentariske institusjoner som er sammensatt gjennom frie valg i området overtar full råderett over området. Ingen inngrep i disse områdene kan skje mot disse organers vilje. Det betyr f.eks. at de har vetorett i forhold til den norske staten og kan nekte staten å ekspropriere land innafor disse områdene.

— Den norske staten må stille så store økonomiske midler til disposisjon (Samefond), at det er mulig å opprettholde det samiske næringslivet og å utvikle et allsidig, levedyktig næringsliv på andre områder, gi støtte til kulturell, språklig og sosial utvikling på alle områder. De representative samiske organene avgjør alene hvordan slike midler skal anvendes.

— Organiseringa av all næringsvirksomhet i dette området overlates til egne samiske organer. Særskilte avtaler mellom staten og samiske produsenter opprettes på de områdene samene ønsker det.

— Bruk av ressurser i området fra folk utafor området må avklares gjennom forhandlinger og bestemmes utfra avtaler som samene godkjenner. Det gjelder bærplukking, jakt, fiske, rekreasjon osv. Det samme gjelder spørsmål om naturparker, verneområder, militære formål osv.

— De representative samiske institusjonene oppretter sjøl de nødvendige politiske organer for å administrere samfunnslivet i området som skole/utdanning, forskning, massemedia, sosial- og helsevesen, kommunikasjon, rettsvesen, ordensmakt osv.

3) Rettigheter utafor de samiske kjerneområdene

I slike områder hvor samene var enerådende før den norske innvandringa, men hvor samene ikke lenger er i flertall, har samene krav på særrettigheter til land og naturressurser. Slike rettigheter må knyttes til alders tids bruk gjennom en konkret undersøkelse. Hvilke geografiske områder det gjelder må avtales gjennom forhandlinger mellom de representative samiske organisasjonene og den norske staten. I de deler av dette området der inngrep vil få avgjørende betydning for samisk næringsvirksomhet må samene få tilkjent vetorett mot slike inngrep.

I de tilfelle hvor den opprinnelige samiske bosettinga er opphørt gjennom tvangsinngrep som forflytting eller naturinngrep som har undergravd eksistensmuligheten må staten gi tilbake områder eller eventuelt finne alternative områder. Staten må gi samene i slike områder økonomisk støtte slik at det er mulig å opprettholde og utvikle den samiske kulturen og det samiske språket. I slike områder må samisk og norsk være likestilt i skolen og som administrasjonsspråk.

4) Rettigheter utafor de opprinnelige samiske områder

Alle samer har rett til opplæring og utdanning i og på samisk — uansett hvor de bor i landet. De har også rett til undervisning og opplæring i samisk historie og samiske forhold og støtte til kulturaktiviteter.

Samer må være likestilt med andre norske statsborgere i alle samfunnsmessige, ideologiske og moralske forhold. Forholdet mellom samer og nordmenn må baseres på likeverd og gjensidig respekt.

Del IV Samenes kamp for nasjonal og sosial frigjøring

1) Under kapitalismens forhold

AKP(m-l) støtter og deltar i den kampen det samiske folket fører i dag for å oppnå sjølstyre under kapitalismens og imperialismens vilkår. Det samiske folket har framgang i denne kampen. Den internasjonale opinionen legger også stort press på regjeringene for at de skal innrømme urbefolkningene deres opprinnelige rettigheter.

AKP(m-l) ser det ikke som umulig at det samiske folket kan få oppretta en stor grad av sjølstyre under de nåværende forholda. Men vi mener denne seieren vil være høyst usikker. Så lenge borgerskapet sitter ved makta og det imperialistiske økonomiske systemet eksisterer, vil det utgjøre en konstant trussel mot denne samiske sjølstendigheten. Det hører til imperialismens karakter å rasere naturressurser og å utbytte og undertrykke folk. Det norske borgerskapet har gjennom sine handlinger vist at deres ønske er å utrydde den samiske nasjonen som nasjon for å tilrane seg dens naturressurser gjennom kraftutbygging, gruvedrift osv. Om den norske staten blir tvunget til å gå et skritt tilbake betyr det ikke at den ikke vil prøve seg på nytt om det politiske klimaet endrer seg.

2) En sosialistisk revolusjon sikrer det samiske folket full nasjonal frigjøring

Det er en av den sosialistiske revolusjonens viktigste oppgaver å gi samene nasjonal sjølråderett. Nasjonal sjølråderett betyr retten til løsrivelse og opprettelse av egen samisk stat og dermed muligheten til gjenforening av hele den samiske nasjonen.

AKP(m-l) ser det som utenkelig at den imperialistiske norske staten frivillig gir fra seg områder som den har så stor økonomisk og militær interesse av som de samiske områdene. Det betyr at den imperialistiske norske staten aldri frivillig vil tillate en gjenforening av det samiske folket på tvers av de nåværende landegrensene.

AKP(m-l)s syn er at det samiske folket etter en sosialistisk revolusjon har full frihet til å velge om det vil forbli en del av den sosialistiske republikken Norge med fullt regionalt sjølstyre, eller om det vil opprette en egen samisk stat med sikte på gjenforening av hele den samiske nasjonen.

AKP(m-l) støtter bestrebelsene for å få gjenforent hele den samiske nasjonen.

Om de politiske forholda i nabolanda ikke gjør det mulig å opprette en samisk stat på tvers av landegrensene, ser AKP(m-l) det som mest gunstig at samene i Norge forblir en del av den sosialistiske republikken med regionalt sjølstyre. En samisk ministat bare på det nåværende norske territoriet løser ikke spørsmålet om gjenforening. I tillegg vil denne staten være sterkt utsatt så lenge resten av Sameland er underlagt andre imperialistiske stater.

AKP(m-l) understreker at bare samene sjøl kan velge hvilke alternativer de måtte finne mest gunstig.

3) Det samiske og det norske folket har felles interesse av en sosialistisk revolusjon

Det overveldende flertallet av det samiske folket har objektive interesser av sosialismen, fordi sosialismen legger grunnlaget for en rettferdig fordeling av de økonomiske godene. Det samiske folket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen og det norske folket i å

bekjempe den norske monopolkapitalen, det norske borgerskapet og dens stat som undertrykker de to folk. Det samiske og den norske arbeiderklassen har felles klasseinteresser i å bekjempe de norske kapitalistene som utbytter dem. De jobber side om side i de samme fabrikkene og blir frarøva resultatet av sitt arbeid av den samme kapitalisten. De samiske og de norske fiskerne, småbrukere osv. får undergravd sitt livsgrunnlag av den samme kapitalistklassen. Sjøl om det samiske folket er utsatt for den nasjonale undertrykkinga er begge folk tjent med å inngå en fast allianse for å styrte borgerskapets diktatur i Norge.

Det er ikke det norske folket som undertrykker det samiske folket, sjøl om den norske herskerklassen til en viss grad gjennom systematisk spredning av rasisme, hets og norsk sjåvinisme har greid å så splid mellom de to folk. Den eneste som er tjent med en sånn splittelse er den fienden som undertrykker de to folk.

B Arbeidsprogram

Del I Innledning

Den norske statens politikk i samespørsmålet i dag går ut på å oppløse og undergrave den samiske nasjonens grunnlag for å overleve som nasjon. Den samiske nasjonens eksistens er basert på fire grunnleggende faktorer: de samiske næringene som utgjør basisen for den samiske økonomien, den samiske kulturen, det samiske språket og at store deler av det samiske folket fremdeles har et felles bosettingsområde på det territoriet hvor de en gang var enerådende.

AKP(m-l) arbeider for samenes nasjonale og sosiale frigjøring, for å sikre samenes nasjonale sjølråderett og for en gjenforening av hele den samiske nasjonen. For at dette skal bli virkelighet er det helt nødvendig å stille krav både for å nå den langsiktige målsettinga og for å sikre den samiske nasjonens interesser under de nåværende forholda. AKP(m-l) vil til enhver tid vurdere og støtte krav fra de samiske organisasjonene og andre som vi mener tjener det samiske folkets langsiktige eller kortsiktige interesser.

Del II AKP(m-l) vil støtte og fremme følgende krav

De fire grunnleggende faktorene utgjør en helhet. Språk, kultur, økonomi og territorium står i et *dialektisk* forhold til hverandre. Den samiske nasjonen kan ikke overleve om en av faktorene faller bort. Det er derfor av avgjørende betydning å forsvare den samiske nasjonen mot angrep på alle disse fire områdene, samtidig som alle de fire områdene må styrkes.

1) For å styrke den samiske økonomien og for å forsvare de samiske områdene mot ytterligere inngrep vil AKP(m-l) stille følgende krav:

- (a) Stopp raseringa av de samiske områdene — samisk vetorett mot naturinngrep i de samiske kjerneområdene.
- (b) Ingen større naturinngrep i de samiske områdene inntil videre, dvs. inntil det er skjedd en avklaring av de samiske rettigheter. De samiske rettigheter skal avklares av et offentlig utvalg hvor de samiske organisasjonene skal godkjenne utvalgets sammensetning og forslag.
- (c) Ingen innskrenkning av reindrifta. Den planlagte nedbygginga av næringa er uakseptabel. Reindriftssamene må sikres økonomisk gjennom reindriftsavtalen og nytildeling av areal til reindrift.
- (d) Reindriftssamene må sjøl avgjøre utviklinga av reindrifta. Områdestyrene må være valgt av reindriftsutøverne.
- (e) Staten er ansvarlig for å bygge reingjerder der det er nødvendig for å unngå konflikter mellom reindrift og jordbruk.
- (f) Samisk jordbruk, kombinasjonsbruk og utmarksnæring må styrkes. Særegne støtteordninger for å bevare et allsidig bruksmønster.
- (g) Fisket i fjordene må sikres. Fiskeredskaper som snurrevad, snurpe-not og reketrål må forbys i fjordene der fiskerne krever det. Låne- og støtteordninger for mindre fiskefartøy. Nei til nedlegging av foredlingsanlegg.

- (h) Samiske råvarer må videreføres i samiske områder. Det må bygges opp nye arbeidsplasser i de samiske områdene.
- (i) Samisk fortrinnsrett ved ansettelser i de samiske kjerneområdene.
- (j) Utviklingsfondet gjøres om til et varig Samefond og trappes opp. Disponeringa av midlene legges til samene sjøl.
- (k) Utbygginga av nye arbeidsplasser må skje på samenes premisser og være tilpasset det samiske næringslivet for øvrig.
- (l) Utbygging av offentlige kommunikasjoner som buss, fly, båt og teletjenester.
- (m) Mer penger til forskning og produktutvikling i de samiske primærnæringene.

2) For å bevare og utvikle det samiske språket vil AKP(m-l) stille følgende krav:

- (a) Det samiske språket må gis samme status som det norske. Det betyr at alle samer har rett til opplæring og utdanning i og på samisk. I alle opprinnelige samiske områder hvor samer utgjør flertallet eller et stort mindretall av befolkninga må forholda legges til rette slik at samer kan bruke sitt morsmål i alle samfunnsmessige sammenhenger.
- (b) Alle samer må stimuleres til å bruke sitt morsmål. Det må gis støtte til tiltak for å gi opplæring i samisk til alle samer som har behov for det.
- (c) I alle daghjem, barnehager, forskoler i de samiske områdene må det være samisktalende personale.
- (d) Alle samer har rett til å få undervisning på skolen i og på samisk på alle skoletrinn. Tilskuddet til å utgi samiske lærebøker må settes så høyt at det dekker behovet.
- (e) Samisk opplæring av norske barn i de samiske kjerneområdene.
- (f) Utdanningsmulighetene for samiske lærekrefter må forbedres. Spesielle opptaks- og stipendordninger for alle samer som søker videregående utdanning.
- (g) Samisk skal være administrasjonsspråket i de områdene hvor samene er i flertall. I alle andre kommuner hvor samisk er en del av dagligspråket skal samisk og norsk være likestilt i administrasjonen. Der det ikke er mulig å oppfylle dette straks, må det opprettes tolkestillinger. Alle offentlige ansatte i de samiske kjerneområdene må få opplæring i samisk.
- (h) Skoletilbudet i de samiske områdene må forbedres og utbygges slik at det gis et variert tilbud til videreutdanning. Desentralisering og utbygging av grendeskoler etter foreldrenes ønsker.
- (i) Samene må få avgjørende innflytelse over samiske barns og ungdoms utdanning. Egen samisk skolelov.

3) For å bevare og utvikle den samiske kulturen vil AKP(m-l) stille følgende krav:

- (a) Det samiske folket må sjøl rå over utviklinga av den samiske kulturen.
- (b) Det må gis så stor økonomisk støtte at samene kan bygge ut en allsidig og uavhengig presse og kringkasting. Egne sendinger på samisk i TV.
- (c) Samisk litteratur, musikk og kunst må stimuleres gjennom særegne støttetiltak. Støtte til samiske kunstnerorganisasjoner. Egne stipendordninger til samiske kunstnere.
- (d) Merkebeskyttelse av Sami duoddje (samisk håndverk og kunsthåndverk). Sami duoddje må inn i skolen som eget fag for samiske barn. Økonomiske støtteordninger for produksjon og utvikling av Sami duoddje.

- (e) Forbud mot masseproduksjon og kopiering av samiske produkter.
- (f) Nei til billigsalg av samisk kultur som turistattraksjon. Samene må sjøl ha kontroll over turismen i de samiske områdene.

4) For å forsvare og utvide samenes sosiale og politiske rettigheter vil AKP(m-l) stille følgende krav:

- (a) Nei til all diskriminering av det samiske folket. Bekjemp all norsk-sjåvinisme overfor samene. Forbindelsen mellom det samiske og det norske folket må baseres på gjensidig respekt og solidaritet.
- (b) Nei til all undertrykking av det samiske folket. Samisk kultur, språk og levesett må respekteres og likestilles med norsk. Samene må ha de samme muligheter og rettigheter i alle samfunnsmessige forhold som nordmenn.
- (c) Helse- og sosialvesenet må bygges ut i de samiske områdene. Helsepersonell i de samiske områdene må kunne beherske samisk. Samene må sjøl overta organiseringa av helse- og sosialvesenet i de samiske kjerneområdene. Nei til Samemisjonens kontroll over helseinstitusjoner.
- (d) Boligtiltaka for indre Finnmark må utvides både geografisk og økonomisk.
- (e) Full støtte til den kampen de samiske organisasjonene fører for samenes rettigheter. De samiske organisasjonene må anerkjennes som representative organer for det samiske folket. De må få så stor økonomisk støtte de sjøl anser for nødvendig for å kunne drive sin virksomhet.

AKP(m-l) krever at det ikke gis statlig støtte til organisasjoner som er oppretta for å motarbeide samiske interesser.

- (f) Egen Samelov som stadfester samenes status som urbefolkning.
- (g) Det må opprettes et representativt samisk organ, dvs. demokratisk valgt av dem som er innskrevet i et samisk manntall. Alle samer i hele landet har stemmerett. Dette samiske organet (Sameparlament) har en form av forvaltningsfunksjon av samiske rettigheter og fondsmidler til samisk næringsdrift og kultur, med forhandlingsrett overfor myndighetene i samiske saker.
- (h) Det samiske folket må sikres faste plasser i Stortinget.
- (i) Staten må gi støtte til det samearbeidet samene driver på nordisk plan.
- (j) Samene må ha en plass i Nordisk Råd.